

Rezistența armată anticomunistă și rezistența greco-catolică în centrul Transilvaniei. Organizația “Partizanii Regelui Mihai – Armata Secretă” (1948-1950)

Dorin Dobrinco

Instalarea regimului comunist în România după al doilea război mondial a fost însoțită de măsuri represive de amploare împotriva a tot ceea ce era perceput ca piedică în calea noii orânduiri, fie că era vorba de formațiuni politice, clase sociale, grupuri profesionale sau religioase. Confrunțați cu distrugerea socială și chiar fizică, unii cetățeni români au reacționat în diferite forme, cea mai spectaculoasă fiind, fără doar și poate, rezistența armată. Fenomenul a fost cunoscut în diferite zone din România, în mod deosebit în cele montane și împădurite.

Centrul Transilvaniei era (și este) una dintre zonele colinare ale României, cu așezări dese și populație numeroasă, compusă din români, majoritari, și din maghiari, în număr considerabil. Pe lângă Cluj, centrul cultural și economic al regiunii, mai existau alte câteva localități urbane, dintre care amintim Turda, Dej și Gherla. Din punct de vedere religios, în primii ani postbelici românii erau mai ales greco-catolici, dar și ortodocși, iar maghiarii erau reformați și romano-catolici.

În paginile următoare ne vom opri asupra unui aspect important al rezistenței armate anticomuniste, dar în același timp și al rezistenței greco-catolice din centrul Transilvaniei. Este vorba de formațiunea cunoscută sub mai multe denumiri: “Partizanii Regelui Mihai – Armata Secretă”/“Partizanii Majestății Sale Regele Mihai I” sau “Garda Albă”/“Armata Albă”. În faza inițială, 1948-1949, aceasta a fost o organizație subversivă, extinsă în regiunea Cluj-Gherla-Turda, pentru ca în 1949-1950 unii dintre membrii săi, de confesiune greco-catolică, să constituie grupuri de rezistență armată, operând în zona Gherla-Dej. Utilizăm, pentru reconstituirea acestui episod din rezistența armată anticomunistă, documente inedite (de la Arhivele Serviciului Român de Informații, Arhivele Naționale Istorice Centrale, Direcția Județeană Cluj a Arhivelor Naționale) și editate, dar și mărturii/memorii ale unor participanți sau doar contemporani.

1. Organizația subversivă “Partizanii Regelui Mihai – Armata Secretă”

Alexandru (sau Vasile) Suciu s-a născut la 14 martie 1908, în comuna Chichiș, județul Someș¹. În mărturii el este considerat căpitan de marină, originar din

---

¹ “Bande, bandiți și eroi”. *Grupurile de rezistență și Securitatea (1948-1968). Documente* (coord. Florica Dobre, ed. Florian Banu, Camelia Duică, Silviu B. Moldovan, Elis Neagoe, Liviu Țăranu, studiu introductiv de Florian Banu și Silviu B. Moldovan), București, 2003, p. 369 (document de la Arhivele Ministerului de Interne, fond Direcția Management Resurse Umane, ds. 34, f. 137-138, în continuare, AMI. DMRU).

Banat², iar în documente este trecut drept comerciant. Suciu a devenit în 1946 membru al Partidului Național Țărănesc, unde a activat până la interzicerea acestei formațiuni politice. La sfârșitul anilor '40 (cel mai probabil în 1948), inginerul Popescu, din comuna Cărpiniș, i-ar fi mărturisit lui Alexandru Suciu că făcea parte din conducerea grupurilor înarmate din zona Teregova, județul Severin. Inginerul Popescu i-a făcut lui Suciu legătura în Timișoara cu Gheorghe Popovici zis Blănaru (din organizația lui Ioan Târziu și Aurel Vernichescu) și cu Ioan Sârbu. Alexandru Suciu ar fi fost "instruit" atunci să organizeze grupuri anticomuniste în județele Cluj, Someș și Turda³.

Organizația "Partizanii Regelui Mihai – Armata Secretă" a fost înființată în anul 1948 la Cluj. Liderii ei erau căpitanul Alexandru Suciu, preotul Gheorghe Mureșan și șoferul Lazăr Bondor. Numele formațiunii nu a fost întâmplător ales, având în vedere sentimentele promonarhice ale țăranilor. Scopul declarat era lupta împotriva comunismului și restaurarea monarhiei. Ea a activat mai ales în județele Cluj, Someș și Turda, dar se pare că rețeaua s-a extins și în Maramureș, Bistrița, Năsăud și Mureș. Formațiunea avea ramificații în numeroase sate, membrii cooptați aici erau preponderent țărani, legătura între diferitele nuclee fiind întreținută prin fugarii urmăriți deja de autorități și refugiați în păduri. Aceștia erau singurii înarmați. Membrii din sate ai organizației – care depuneau un jurământ când erau recrutați – așteptau semnalul declanșării unei insurecții, moment când și ei ar fi urmat să fie înarmați, pentru a lupta împotriva forțelor guvernamentale. Pentru atragerea de partea organizației au fost contactați inclusiv ofițeri superiori ai armatei, dintre care este cunoscut colonelul Ștefănescu, din Gherla. Semnalul de declanșare a insurecției ar fi urmat să fie dat de la Cluj⁴. Organizația a ajuns să numere, cu toate cercurile sale, aproape 150 de membri⁵.

În aprilie 1949, Alexandru Suciu s-a deplasat în comuna Fizeșu Gherlii, unde a stabilit legătura personal cu Alexandru Săcui, Ioan Bănuț și Alexandru Bănuț, țărani simpatizanți ai regelui Mihai și ai lui Iuliu Maniu. Suciu le-a spus celor trei localnici că era conducătorul organizației "Partizanii Regelui Mihai", cerându-le să formeze și ei în comuna lor o grupare asemănătoare. Scopul mărturisit era ca organizația să acționeze împotriva guvernului comunist de la București în momentul în care s-ar fi declanșat un război între americani și sovietici. Alexandru Suciu a ținut în aceeași seară o ședință în casa unui locuitor din Fizeșu Gherlii, la care au participat: Gheorghe Moldovan, Ioan Bănuț, Alexandru Săcui, Alexandru Bănuț,

² Ion Cârja, *Canalul morții*, [București], 1993, p. 96, 121, 135; Liviu Malița, Ovidiu Pecican, *Urmăriți, prinși, arestați pe individul Eusebiu Cutcan, fost preot...*, interviu cu Eusebiu Cutcan, "Apostrof", 5-6-7/1990, p. 40; Dan Curean, *Partizanii Majestății Sale Mihai I*, "Nu", 56, 11-18 noiembrie 1991, p. 9; Idem, *La 43 de ani de la asasinat. Osemintele partizanilor Gheorghe Moldovan, tată și fiu, au fost descoperite*, "Nu", 91, 15-22 octombrie 1992, p. 14.

³ "Bande, bandiți și eroi", p. 369 (document de la AMI. DMRU, ds. 34, f. 137-138).

⁴ D. Curean, *Partizanii Majestății Sale*, p. 9; Idem, *La 43 de ani de la asasinat*, p. 14; Marcel Luduș, *Împușcați fără a fi judecați*, "Nu", 56, 11-18 noiembrie 1991, p. 9; L. Malița, O. Pecican, *op. cit.*, p. 40; Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Arestați, torturați, întemnițați, uciși*. *Dicționar A-B* (lucrare revizuită de Florin Ștefănescu), București, 2000, p. 230.

⁵ I. Cârja, *op. cit.*, p. 138.

Dumitru Bilt, Grigore Bănuț, Vasile Mureșan, Alexandru Buzdugan, Ana Szilagy, Laurenția Szilagy și Livia Săcui. După nume, probabil unii dintre participanți erau de etnie maghiară. Suciuciu a trasat celor prezenți sarcina procurării de armament, urmând ca la momentul potrivit să fie anunțați, prin curier, să treacă la ocuparea primăriei și a postului de miliție din comună⁶.

Organizația s-a extins și în alte sate din zona Gherla, de unde sunt cunoscuți mai mulți membri: Dumitru Tegureanu, fost membru al organizației țărăniști de tineret, șeful local al "PRMAS", preotul călugăr Miclea, Gheorghe Chertes, aceștia din Bont; Olteanu și Potcoavă, din Silivaș; Vasile Pop, din satul Vale, comuna Aluniș ș. a. La intrarea în organizație se depunea un jurământ în fața preotului. Spre exemplu, preotul Eusebiu Cutcan (vezi *infra*) a luat asemenea jurămintă mai multor recruți în organizație: Peșteanu, din comuna Livada; Gheorghe Farcaș, din comuna Luna de Jos; Simion Rusu, din comuna Barlea, dar și unor persoane din comuna Coasta. În același timp, Dumitru Tegureanu îi informa pe noii membri despre scopurile organizației. Unii dintre aceștia au constituit nuclee în comunele lor sau în cele vecine. Bunăoară, Gheorghe Farcaș a organizat comunele Luna de Jos și Dăbâca, mai apoi încredințându-i lui Ioan Mesteacăn lărgirea nucleului din comuna Dăbâca. Membrii organizației strângeau alimente pentru a le duce la Cluj, iar de acolo în munți, în același timp așteptând arme. Ei încercau să înfiripe un arsenal, strângând arme din diferite surse, îndeosebi de la oamenii care le aveau din timpul războiului⁷.

Mărturiile relevă că anihilarea organizației s-a produs datorită unui șir de trădări, liderii ei – căpitanul Suciuciu, preotul Gheorghe Mureșan, Lazăr Bondor – fiind prinși. Se pare că unii dintre ofițerii contactați ar fi fost executați, cum a fost cazul colonelului Ștefănescu, de la Gherla⁸. Documentele oficiale conțin informația că Alexandru Suciuciu a fost capturat abia în iulie-august 1951⁹.

Organizației "Partizanii Regelui Mihai – Armata Secretă" i se subordona în zona orașului Turda un grup de circa 30 de oameni, aflați sub conducerea lui Ionel Manu. Acesta era fiul unui prosper negustor din Turda, absolvise secția comercială a liceului din localitate, iar după decesul tatălui său preluase afacerea. Grupul din Turda a fost arestat la câteva luni după reținerea liderilor de la Cluj. Scriitorul Ion Cârja i-a cunoscut, în timpul anchetei desfășurate la Securitatea din Turda, pe membrii acestui grup și observa că erau foarte mulți meseriași români, mecanici, șoferi, țărani, învățători, foști ofițeri și liber profesioniști, oameni sub 50 de ani, "foarte activi și întreprinzători". Unul dintre liber profesioniști era avocatul Ștefan Barta, fiul unor țărani din comuna Luna, de lângă Câmpia Turzii. Considerat unul dintre tinerii de viitor ai Partidului Național Țărănesc, el participase la alegerile parlamentare din 1946, situându-se pe locul 2 pe lista de candidați din județul Turda.

⁶ "Bande, bandiți și eroi", p. 369 (document de la AMI. DMRU, ds. 34, f. 137-138). Vezi și M. Luduș, *op. cit.*, p. 9 (mărturiile lui Ioan Siladi și Ioan Istrate – ginerele lui Gheorghe Moldovan –, foști membri ai organizației "Partizanii Regelui Mihai – Armata Secretă"); D. Curean, *op. cit.*, p. 14.

⁷ DJAN Cluj, fond Inspectoratul de Poliție Cluj, ds. 28/1950, f. 281-282.

⁸ D. Curean, *Partizanii Majestății Sale*, p. 9. Vezi și M. Luduș, *op. cit.*, p. 9.

⁹ "Bande, bandiți și eroi", p. 346, 494 (document de la AMI. DMRU, ds. 34, f. 77-79, 448-472).

Nu exista între acești arestați decât un “chiabur”, oierul Simion Leășu, care se alăturase grupării ca urmare a prieteniei și sfaturilor date de Vasile Baci, comerciant din Turda¹⁰.

Disponem de o listă cu nouă loturi formate din persoane în legătură cu organizația “PRMAS” și aflate în cea mai mare parte, la sfârșitul lunii septembrie-începutul lunii octombrie 1949, în cercetare la Serviciul de Securitate Dej, în vederea întocmirii actelor pentru trimitere în justiție. *Lotul 1* era compus din patru persoane: Maftei Moldovan, Grigore Boca, Ioan Boca și Simion Rus. *Lotul 2*, cu șase membri din Dej: Petru Mureșan, Mihai Fodor, Vasile Idiceanu, Gheorghe Petrașcu, Iosif Pop și Gheorghe Pop. *Lotul 3*, cu 11 reținuți din comunele Jimbor și Buza: Teodor Anton, Petru Istrate, Ioan Mureșanu, Ilie Tomița, Emil Domide, Nicolae Florea, Ioan Silvașanu, Ioan Olteanu, Horațiu Hodiș, Ioan Suciu și Liviu Rus. *Lotul 4*, cu opt arestați din Gherla: Ioan Fodor, Ioan Potcoavă, Gavril Farcaș, Grigore Topan, Gavril Ghirolteanu, Valer Zegreanu, Nicolae Iliescu și Ioan Olaru. *Lotul 5*, cu nouă membri din comunele Ghiolt și Taga: Vasile Roman, Ioan Suciu, Ioan Pădure, Constantin Suciu, Simion Suciu, Ioan Budu, Constantin Stef, Iosif Mârza și Ioan Marz. *Lotul 6*, cu zece membri din comunele Sântejude, Bozieș, Nicula și Livada: Eusebiu Cutcan (cu precizarea “urmărit”), Ioan Mahaleanu (urmărit), Leontin Ciciovan, Ioan Chezan, Laurențiu Moldovan, Petru Chezan, Ioan Pop, Alexandru Chifor, Mircea Ivănescu și Iulian Pesteșan. *Lotul 7*, cu 13 arestați din comunele Manic, Săcălaia, Sucutard și Chiochiș: Mircea Irimieș, Adrian Butuza, Lazăr Olteanu, Vasile Batiuaș, Onisie Pop, Gavril Mureșanu, Vian Mărgineanu, Mihăilă Mănecan, Vasile Pop, Vasile Chezan, Traian Deac și două persoane cu același nume, Mihai Druta. *Lotul 8*, cu 15 reținuți din comunele Fizeșu Gherlii, Sâmboleni, Diviciorii Mari și Mintiu Gherlii: Alexandru Bănuț, Vasile Bănuț, Ioan Siladi (urmărit), Laurența Siladi (urmărită), Alexandru Săcui (1) (urmărit), Livia Săcui (urmărită), Grigor Bănuț (urmărit), Ioan Bănuț (urmărit), Ioan Bilt (urmărit), Gheorghe Moldovan (urmărit), Octavian Breharu, Gheorghe Neamțu, Vasile Iosif, Alexandru Săcui (2), Ioan Blidaru. *Lotul 9*, cu doi membri din comuna Recea Cristur: Alexandru Cupa și Alexandru Căpraru. Plutonierul major Sarto de la Serviciul de Securitate Dej își luase angajamentul ca între 4 și 7 octombrie 1949 să încheie actele de trimitere în justiție a tuturor reținuților și urmăriților în “problema PRMAS”¹¹.

Unii membri ai organizației au reușit să scape de arestare. Spre exemplu, din comuna Sâmboleni, județul Cluj, au dispărut de la domiciliu: Dumitru Tăgușean; Dumitru Făgureanu, țaran mijlocaș, intrat în clandestinitate la 15 martie 1949, ulterior condamnat în contumacie la 7 ani închisoare; Ioan Graur, țaran mijlocaș, plecat de acasă la 8 ianuarie 1950; Pavel Sălăjan (sau Sălăgean), dispărut la 1 aprilie 1950, țaran sărac, condamnat în lipsă la 7 ani închisoare pentru “răspândire de știri alarmiste”. Mai izbutiseră să scape Traian Istrate, țaran mijlocaș, dispărut la 1 iunie 1949, și Ioan Istrate, țaran mijlocaș, ambii din comuna Feldioara; Vasile Iancu, țaran

¹⁰ I. Cârja, *op. cit.*, p. 96, 121, 135.

¹¹ Arhivele Serviciului Român de Informații, fond D, ds. 9051, vol. 2, f. 30, 53-54 [în continuare, ASRI].

mijlocaș din comuna Zimbor, județul Someș. În septembrie 1950, cei de mai sus încă nu fuseseră prinși, ei fiind urmăriți de poliția politică, dar și de Miliție¹².

Pe 11 octombrie 1949, Miliția județeană Cluj a fost informată de Circa de Miliție Sărmaș că la începutul lunii octombrie 1949 apăruse în zona sa o nouă organizație subversivă, “Garda Albă”, sub conducerea fostului învățător Iosif Barbecaru, din satul Fântânița, județul Cluj. De fapt, era vorba de un nucleu al “Partizanilor Regelui Mihai – Armata Secretă”. Prima măsură luată de Miliția județeană a fost să informeze Securitatea județului Cluj despre apariția acestei formațiuni anticomuniste. Cele două servicii represive au convenit ca organizația să fie urmărită doar informativ, cu ajutorul agentului care deja fusese “plantat” în interiorul ei. Legătura cu acesta trebuia să se facă în mod discret, pentru a nu fi demascat¹³.

La sfârșitul toamnei anului 1949 se aflau în arestul Tribunalului Cluj, în așteptarea procesului, două grupuri din această organizație: cel din Turda, al lui Ionel Manu, și cel din Bistrița-Năsăud, al locotenentului Ioan Hodiș¹⁴.

Pedepsele pronunțate de Tribunalul Militar Cluj împotriva membrilor acestei organizații au fost cele prevăzute ca minim de articolele penale. Alexandru Suci, liderul suprem al organizației, a primit 15 ani închisoare corecțională, în vreme ce șefii de grupuri s-au ales cu câte 7 ani închisoare corecțională. Condamnările au coborât până la un an închisoare, înregistrându-se chiar și câteva achitări. În cazul tuturor condamnaților s-a dispus confiscarea averii și interdicția civilă pe anumite perioade¹⁵.

Faptul că liderul acestei organizații fusese un căpitan din marina civilă română, Alexandru Suci, despre care cei pe care îi recrutase nu știau prea multe, a părut ciudat unor observatori. Cu atât mai mult cu cât Alexandru Suci nu a fost întâlnit la Canalul Dunăre-Marea Neagră, unde ajunseseră aproape toți membrii organizației sale¹⁶. Condamnat la 7 ani de închisoare, Lazăr Bondor a fost trimis în lagărele de la Peninsula și Cernavodă, iar după încetarea lucrărilor la Canalul Dunăre-Marea Neagră a fost trimis la penitenciarul Gherla¹⁷. În lumea deținuților din Gulagul românesc, membrii condamnați ai “Partizanilor Regelui Mihai – Armata Secretă” au fost apreciați ca “oameni excepționali, oameni care au rezistat cu multă demnitate suferințelor și celor mai cumplite privațiuni”¹⁸.

2. Grupul înarmat din Fizeșu Gherlii – ramură a „PRMAS”

La sfârșitul lunii mai 1949, după ce conducerea fusese arestată la Cluj, Securitatea a început reținerile și între membrii “PRMAS” din comuna Fizeșu Gherlii. Atunci au fost arestați Alexandru Bănuț și Vasile Bănuț. Ceilalți membri au aflat despre începerea arestărilor și au fugit în pădurile din zonă, constituindu-se într-

¹² DJAN Cluj, fond Inspectoratul de Poliție Cluj, ds. 24/1950, f. 43, 69.

¹³ *Ibidem*, ds. 26/1950, f. 26.

¹⁴ I. Cârja, *op. cit.*, p. 131.

¹⁵ *Ibidem*, p. 138.

¹⁶ *Ibidem*, p. 135-136.

¹⁷ C. Ionițoiu, *op. cit.*, p. 230-231.

¹⁸ I. Cârja, *op. cit.*, p. 135-136.

un grup înarmat¹⁹. Vasile Mureșan și Alexandru Buzdugan au fost și ei reținuți la două săptămâni după Alexandru Bănuț și Vasile Bănuț. Însă cei doi l-au atacat pe milițianul care îi escorta, Vasile Mureșan reușind să fugă în pădure, iar Alexandru Buzdugan fiind din nou prins. Grupul din pădure trimitea scrisori activiștilor comuniști din sate, amenințându-i cu împușcarea. După un timp, unii membri au părăsit grupul. În pădurea din apropierea comunei Fizeșu Gherlii, la locul numit Fundoiaia, au rămas Ioan Bănuț, Alexandru Săcui, Dumitru Bilt, Ioan Bilt, Vasile Mureșan și Livia Săcui²⁰.

Securitatea nu deținea informații exacte despre locul în care se ascundeau membrii organizației “Partizanii Regelui Mihai – Armata Secretă”. De aceea, plutonierul Lazăr Diugan s-a travestit în haine de pădurar și a plecat să facă cercetări în pădure. Securistul a descoperit bordeiul partizanilor pe 7 octombrie 1949, dar a fost ucis în urma unui schimb de focuri. Partizanul Vasile Mureșan a fost rănit în confruntare. Luptătorii anticomuniști au părăsit locul, dându-și seama că securiștii aveau să înceapă căutarea tovarășului mort²¹. Acesta a fost găsit după opt zile. Cât despre partizanii amintiți, ei aveau să fie prinși abia în 1950²².

Securitatea din Dej, sub comanda maiorului Nicolae Briceag, a demarat ample operațiuni de găsiră și prindere a fugarilor. Capturarea lor s-a produs atât ca urmare a datelor oferite de diverși informatori, cât și datorită amenințării că le vor fi împușcate familiile. Dar s-au petrecut și cazuri de executare pe loc, fără judecată, a membrilor acestei grupări anticomuniste. Gheorghe Moldovan tatăl și Gheorghe Moldovan fiul, din Fizeșu Gherlii, s-au refugiat o vreme în pădurile din zonă, iar în cele din urmă s-au ascuns la domiciliul lor, în fânul pentru animale. Un vecin, Hideg, fost milițian și informator al Securității, a dezvăluit unde se ascundeau cei doi. La 8 octombrie 1949, la fața locului a sosit maiorul Briceag împreună cu subordonații săi. Un servitor al familiei Moldovan a fost bătut pentru a spune unde se ascundeau stăpânii casei. Slujitorul a fost însă loial și a refuzat să mărturisească, motiv pentru care a fost adus fratele lui Gheorghe Moldovan, căruia i s-a pus pistolul la tâmplă, fugarii fiind somați să iasă din ascunzătoare. În cele din urmă, cei doi Gheorghe Moldovan, tată și fiu, s-au predat. Preluați de securiști, au fost duși la 4-5 km în afara satului, lângă pădure. Băiatul a fost dezlegat și i s-a spus să plece, dar și-a îmbrățișat tatăl și a refuzat să îndeplinească ordinul. Amândoi au fost loviți cu picioarele și paturile puștilor, fiind lăsați în nesimțire. După ce și-au revenit, tatăl a fost ciuruit în spate cu rafale de armă automată. Rănit, fiul a încercat să scape fugind prin pădure. După circa 400 de metri a fost ajuns de securiștii Briceag, Iulius (locotenent), Marcovici, Breharu (plutonier) și Bâtcău, precum și de șeful de post din sat. Tânărul Moldovan a fost împușcat în ceafă de la jumătate de metru. Cele două victime au fost

¹⁹ “*Bande, bandiți și eroi*”, p. 369 (document de la AMI. DMRU, ds. 34, f. 137-138). Vezi și M. Luduș, *op. cit.*, p. 9 (mărturiile lui Ioan Siladi și Ioan Istrate, foști membri ai organizației “Partizanii Regelui Mihai – Armata Secretă”); D. Curean, *La 43 de ani de la asasinat*, p. 14.

²⁰ “*Bande, bandiți și eroi*”, p. 369 (document de la AMI. DMRU, ds. 34, f. 137-138).

²¹ *Ibidem*, p. 320, 370, 488, 523, 543 (document de la AMI. DMRU, ds. 34, f. 1-3, 13-16, 137-138, 448-472, 488-489). Vezi și Olimpijan Ungherea, *Poveste despre un erou*, “Pentru Patrie”, 6/1974, p. 15.

²² “*Bande, bandiți și eroi*”, p. 370 (document de la AMI. DMRU, ds. 34, f. 137-138).

îngropate chiar în locul unde fuseseră ucise. Dublul asasinat a fost văzut de patru țărani aflați întâmplător în pădure. Alți țărani aflați la lucru pe câmp au auzit împușcăturile și i-au văzut pe securiști aducând unelte de săpat din sat, însă nimeni nu a avut curajul să spună ceva familiei²³.

Soția/mama celor doi Moldovan s-a dus în zilele următoare la Securitatea din Dej pentru a se interesa de soarta lor. Ulterior, cineva cu relații în poliția secretă avea să-i șoptească sinistra realitate. Abia în 1968, datorită unui proces de succesiune, Sfatul Popular al comunei Fizeșu Gherlii a eliberat certificatele de deces cu numerele 567839 și 567840, ambele purtând ca dată a morții ziua de 31 decembrie 1950. La procesul amintit, cei doi au fost considerați dispăruți, moartea lor fiind “prezumtivă”²⁴. Trupurile celor doi țărani uciși în toamna anului 1949 au fost descoperite în august-octombrie 1992 datorită cercetărilor efectuate pe teren de Eusebiu Cutcan și Arpad Bereczky, de la Asociația Foștilor Deținuți Politici, filiala Cluj, cu ajutorul martorilor Leontina Istrate (fiica/sora victimelor) și Izidor Săcui (unul din cei patru țărani care asistaseră la execuție) și a inginerului agronom Oprea. Osemintele lor au fost înhumate la 4 octombrie 1992 în cimitirul din Gherla, în apropierea Monumentului Memorial al celor căzuți în lupta anticomunistă. În acel moment, ucigașii lor se mai aflau încă în viață, dar nu au fost deranjați de nimeni²⁵. Trecutul lor criminal nu făcea obiectul niciunei legi în tulburile vremuri de după căderea regimului comunist.

3. Un preot greco-catolic nesupus: Eusebiu Cutcan

Toamna anului 1948 a însemnat pornirea pe drumul Calvarului a Bisericii Greco-Catolice din România, care a fost desființată de statul comunist cu complicitatea ierarhiei Bisericii Ortodoxe Române. Eusebiu Cutcan zis Sebi a fost unul dintre numeroșii preoți greco-catolici care au refuzat să treacă la ortodoxie, rămânând fideli vechii credințe²⁶. Eusebiu Cutcan s-a născut la 26 iunie 1921, în comuna Bonț, județul Someș. S-a căsătorit cu Otilia Revnic, fiica unor oameni înstăriți din comuna Aluniș, județul Someș²⁷. El a devenit preot greco-catolic imediat după război. În noiembrie 1946, când se desfășurau alegerile electorale, a fost arestat și închis la Cluj²⁸.

Cum aminteam, Eusebiu Cutcan a refuzat în toamna anului 1948 să treacă la ortodoxie. Tânărul preot nu numai că nu a ascultat cântecul de sirenală al potențailor politici și religioși din România anului 1948, dar s-a implicat chiar în acțiuni

²³ M. Luduș, *op. cit.*, p. 9 (mărturiile lui Ioan Siladi și Ioan Istrate – ginerele lui Gheorghe Moldovan –, foști membri ai organizației “Partizanii Regelui Mihai – Armata Secretă”); D. Curean, *op. cit.*, p. 14.

²⁴ M. Luduș, *op. cit.*, p. 9 (mărturiile lui Ioan Siladi și Ioan Istrate – ginerele lui Gheorghe Moldovan –, foști membri ai organizației “Partizanii Regelui Mihai – Armata Secretă”).

²⁵ D. Curean, *op. cit.*, p. 14.

²⁶ DJAN Cluj, fond Inspectoratul de Poliție Cluj, ds. 28/1950, f. 281-282; Valentin Naumescu și Gabriel Năsui, *Și crucea și spada simbolizează biruința*, interviu cu Eusebiu Cutcan, “Echinox”, 10-11/1991, p. 4.

²⁷ DJAN Cluj, fond Inspectoratul de Poliție Cluj, ds. 26/1950, f. 29; *Ibidem*, ds. 28/1950, f. 281.

²⁸ V. Naumescu și G. Năsui, *op. cit.*, p. 4.

preventiv-punitiv împotriva unora dintre extrem de puținii preoți greco-catolici convinși de autorități în diferite moduri să participe la mascarada adunării de la București, care trebuia să confirme “reîntoarcerea la credința străbună”²⁹. S-au organizat parohii greco-catolice clandestine în sate, Cutcan fiind unul dintre cei care oficiau actele de cult noaptea, în locuri ferite, inclusiv în păduri³⁰.

Pentru a scăpa de o nouă arestare, preotul Cutcan a beneficiat de complicitatea unor funcționari din administrația locală. Spre exemplu, de la un oarecare Cherecheș a primit un buletin ștampilat³¹. Preotul avea să relateze după mai multe decenii că un prieten notar i-a făcut rost de acte pe numele Stoica Stoian (un personaj legendar, fost tovarăș de arme al domnitorului Mihai Viteazul), identitate cu care a fost cunoscut de oamenii din satele de munte³².

Dacă este să dăm crezare unei declarații pe care preotul Cutcan avea să o dea în 1950, după capturarea sa, el ar fi aflat de existența organizației “Partizanii Regelui Mihai – Armata Secretă” în aprilie 1949, de la Simion Chezan, din comuna Săcălăia. Datorită zvonului că Securitatea urma să intervină împotriva membrilor organizației sale, Eusebiu Cutcan a plecat, în mai 1949, la domiciliul său din Aluniș. Aici a luat jurământul de intrare în organizație mai multor persoane: Vasile Ciont zis Opincă și Luca Bob, din satul Vale, comuna Aluniș; Iosif Costea, Iosif Curtean, Iov Curtean, Ionel Cristea, Ioan Oros, Alexandru Horvat, din comuna Aluniș; altor șapte persoane din comunele Corneni și din satul Sigău³³. Pe raza Serviciului de Securitate Dej erau semnalăți la începutul lunii septembrie 1949 fugarii Ioan Bănuț, preotul Eusebiu Cutcan și Simion Chezan³⁴.

4. Grupul înarmat Cutcan, continuator al “PRMAS”

În interviurile acordate după 1989, preotul Cutcan menționa că, după plecarea de acasă, intrase în legătură cu un grup de rezistență din zona Nicula, parte a organizației lui Alexandru Suci. Unul dintre cei care recrutase oameni în organizație, devenind un fel de lider pe teren, era un tânăr (circa 27-28 de ani) pe nume Săgean. Acesta a fost împușcat la scurt timp de Securitate. În aceste condiții, și ca urmare a insistențelor celorlalți, fiind singurul om cu carte, Cutcan a devenit liderul acestei formațiuni de partizani (între ei se numărau Gheorghe Fântânanu, Matei Mățu, cel mai bun trăgător al grupului). Cutcan a dezvoltat o rețea de rezistență în satele de lângă Gherla, spre Fizeșu Gherlii, Sântejude etc., localități situate între păduri și dealuri, unde existau oameni de încredere, țărani. Între agenții principali de legătură se numărau Vasile Pop și fiii săi, Niculae și Gheorghe Pop. Pentru recunoaștere se folosea o parolă: “Mihai”, la care se răspundea “Rege”, schimbată ulterior în “Stăpânul”, cu răspunsul “Va veni”. Gruparea dispunea și de informatori în sate, inclusiv femei și copii, care ofereau date prețioase pentru

²⁹ L. Malița, O. Pecican, *op. cit.*, p. 40.

³⁰ V. Naumescu și G. Năsui, *op. cit.*, p. 4.

³¹ DJAN Cluj, fond Inspectoratul de Poliție Cluj, ds. 28/1950, f. 281-282.

³² V. Naumescu și G. Năsui, *op. cit.*, p. 4; D. Curean, *După 40 de ani Stoica Stoian rupe tăcerea*, “Nu”, 56, 11-18 noiembrie 1991, p. 9.

³³ DJAN Cluj, fond Inspectoratul de Poliție Cluj, ds. 28/1950, f. 282.

³⁴ ASRI, fond D, ds. 2168, f. 419.

supraviețuirea celor aflați în clandestinitate. Treptat, organizația s-a extins până pe Someș, spre Jibou, în Vest, și până la Răteag, Giurgești, Negrileşti, Braza, Suciuc, spre Munții Țibleșului, în Est³⁵.

Acțiunile partizanilor au trecut dincolo de faza de organizare. Ei s-au implicat în acte justițiare, de pedepsire a activiștilor comuniști prea zeloși. Spre exemplu, la miezul nopții, partizanii intrau în casele celor vizați și aveau discuții cu aceștia. Uneori, pe lângă îndemmurile la încetarea persecutării țăranilor aveau loc și corecții fizice, de regulă nu sub ochii familiilor celor vizați³⁶. Unul dintre cazurile cu final tragic s-a petrecut în comuna Breaza. Un plutonier de Miliție a prins-o pe soția (sau logodnica) unuia dintre cei fugiți în pădure, pe care a bătut-o până ce a ucis-o. Pentru a se justifica la o eventuală anchetă, a dus cadavrul în grădină și l-a spânzurat, pentru a crea impresia unei sinucideri. De acest lucru au aflat partizanii, care au inițiat acțiunea de pedepsire. Din comando au făcut parte patru partizani, amintiți doar cu prenumele: Ilarie, Grigore, Matei și Dumitru, cel din urmă fiind soțul victimei. După ce l-au prins pe plutonier, Dumitru l-a legat de un stâlp de telegraf, l-a stropit cu petrol și i-a dat foc. Ulterior avea să fie și el împușcat de serviciile represive³⁷.

Structura grupului și nivelul de adaptare la viața subversivă, de partizani, le aflăm dintr-o mărturie a liderului: "Eram și tineri și bătrâni. Unii dintre noi nu am pus arma în mână niciodată până atunci, cum eram eu, care tocmai absolvisem seminarul teologic. Am ajuns, însă, fără să ne antrenăm, să împușcăm cerbul în frunte de la distanțe foarte mari. Chiar dacă unii, la început, eram mai plâpânzi, cu timpul ne-am călit și simțurile ni s-au ascuțit. Vedeam noaptea ca și ziua, pășeam și respiram fără să fim auziți, iar foșnetul de animal îl distingeam de cel de om. Și mirosul de soldat îl simțeam imediat când eram în pădure"³⁸. S-au purtat discuții chiar și cu ofițeri de la o unitate militară care își avea garnizoana în orașul Gherla: "În entuziasmul nostru, credeam că dacă vom aprinde o scânteie (pe care s-o poarte apoi Armata) am putea să-i răsturnăm [pe comuniști, D. D.] de la putere"³⁹.

Pentru prinderea lui Cutcan și a grupului său au fost angrenate forțe importante de Miliție⁴⁰, probabil și de Securitate. La Gherla s-a pus pe capul său chiar un premiu de 250.000 de lei: "Urmăriți, prindeți, arestați pe individul Eusebiu Cutcan, fost preot...". Cu toate acestea, Cutcan a reușit în mai multe rânduri să scape de arestare⁴¹. Cum împăca preotul greco-catolic vocația sa pastorală cu implicarea în rezistență? La această întrebare a răspuns chiar el la începutul anilor '90: "[Ș]i crucea și spada simbolizează biruința... «Crucea» ți-o dă Dumnezeu, în timp ce «sabia» (fie

³⁵ L. Malița, O. Pecican, *op. cit.*, p. 40.

³⁶ *Ibidem*; V. Naumescu și G. Năsui, *op. cit.*, p. 4.

³⁷ L. Malița, O. Pecican, *op. cit.*, p. 40, V. Naumescu și G. Năsui, *op. cit.*, p. 4. Precizăm că documentele Securității, în care violența luptătorilor anticomuniști este deseori exagerată, nu conțin nicio referire la vreun securist ucis în acest fel în zona Gherlei.

³⁸ Mărturia lui Eusebiu Cutcan, în D. Curean, *Credința în Dumnezeu dădea altă valență condiției de deținut...*, "Nu", 85, 13-19 august 1992, p. 14.

³⁹ V. Naumescu și G. Năsui, *op. cit.*, p. 4.

⁴⁰ DJAN Cluj, fond Inspectoratul de Poliție Cluj, ds. 26/1950, f. 27.

⁴¹ L. Malița, O. Pecican, *op. cit.*, p. 40.

ea și un pistol automat) și-o dă neamul în mijlocul căruia te-ai născut./ Iar împotriva comuniștilor nu se putea lupta atunci decât cu șiretenie sau cu arma. Noi le-am folosit pe amândouă”⁴².

Prima dintre ciocnirile pe care membrii acestui grup le-au avut cu Miliția s-a petrecut în toamna anului 1949. Patru dintre partizani, între ei și Eusebiu Cutcan, au fost surprinși în zona localităților Cormeniș, Răstoci și Negreni, pe malul Someșului (unde erau păduri care permiteau o deplasare ferită de ochi indiscreți) de un detașament de Miliție, dispunând și de câini de urmărire. Luptătorii anticomuniști au fost nevoiți să accepte lupta, dar în cele din urmă i-au pus pe fugă pe milițieni, care credeau că au în față efective mari de partizani. S-a fabulat mult în zonă pe marginea acestei confruntări. Drept consecință, alarmate, autoritățile au împânzit zona cu trupe⁴³.

Deși Eusebiu Cutcan nu era încă prins⁴⁴, un lot cu zece membri ai grupului, avându-l pe el în frunte, era în ancheta Regionalei de Securitate Cluj la sfârșitul lunii septembrie 1949⁴⁵. Prin sentința nr. 75/20 februarie 1950 a Tribunalului Militar Cluj, Eusebiu Cutcan a fost condamnat în contumacie la 12 ani temniță grea “pentru crima de uneltire împotriva ordinii sociale”, în fapt pentru activitate în organizația “Partizanii Regelui Mihai – Armata Secretă”⁴⁶.

Soția lui Eusebiu Cutcan, Otilia Cutcan, era urmărită cu atenție de serviciile represive în toamna anului 1950, plecându-se de la premisa că în acest fel era posibil să se ajungă la preotul rebel. Cei doi aveau un copil de 3 ani, care în toamna anului 1950 era internat în Clinica Infantilă, secția TBC, din Cluj⁴⁷. La începutul lunii decembrie 1950, Eusebiu Cutcan a aflat de moartea copilului său⁴⁸, ceea ce fără îndoială a reprezentat o grea lovitură pentru el.

În luna octombrie 1950, grupul se compunea din patru persoane: Eusebiu Cutcan, Vasile Pop, Nicolae Pop și Liviu Pop, toți din satul Vale, comuna Aluniș. Exceptându-l pe Vasile Pop, toți ceilalți erau înarmați (Cutcan deținea un pistol automat). În acel moment autoritățile credeau că fugarii se ascundeau în pădurile din preajma localităților Șigau-Vale-Pintic-Bobâlna-Cubleș-Teocul de Jos și Corneni. Luptătorii anticomuniști erau foarte prudenți, evitând întâlnirea cu persoanele din satul lor. Întrucât aveau rude în satul Vale, Miliția bănuia că acestea îi aprovizionau destul de discret, astfel încât până la jumătatea lunii octombrie 1950 nu s-a putut descoperi nimic din care să rezulte care erau legăturile lor. Pentru depistarea acestor partizani, dar și a altor fugari izolați din zonă, Miliția raionului Gherla a recrutat noi informatori, cărora li s-au dat “misiuni concrete de felul cum trebuie să acționeze”⁴⁹.

⁴² V. Naumescu și G. Năsu, *op. cit.*, p. 4.

⁴³ L. Malița, O. Pecican, *op. cit.*, p. 40-41.

⁴⁴ ASRI, fond D, ds. 9051, vol. 2, f. 53-54.

⁴⁵ *Ibidem*, f. 30.

⁴⁶ ANIC, fond CC al PCR-Cancelarie, ds. 94/1951, f. 9, 13; DJAN Cluj, fond Inspectoratul de Poliție Cluj, ds. 28/1950, f. 281.

⁴⁷ *Ibidem*, ds. 26/1950, f. 27.

⁴⁸ *Ibidem*, ds. 28/1950, f. 283.

⁴⁹ *Ibidem*, ds. 25/1950, f. 230, 274.

Spre sfârșitul lunii octombrie 1950, Eusebiu Cutcan fusese văzut în zona comunelor Lona-Dăbâca și Lujerdiu, raionul Gherla. Se aprecia că preotul fugar și tovarășii săi puteau trăi în condiții favorabile prin pădurile Bonț, Săcălaia și Valea Sântejudelui, unde erau locuri pe care le cunoșteau și aveau și legături utile. În aceste condiții, doi subofițeri de Miliție, care se ocupau expres de problema “bandelor”, au recrutat la sfârșitul lunii octombrie 1950 mai mulți informatori de adâncime: Iuliu Rognean, din comuna Aluniș, satul Pruneni, Pop Ioan, Grigore Ciont și Traian Batinaș, din satul Vale, Vasile Tecar, din satul Corneni, de la care s-au luat “acte de angajament”⁵⁰.

5. Eusebiu Cutcan și rezistența greco-catolică

De la 27 iunie 1949, când fugise de acasă, și până în decembrie 1950, Eusebiu Cutcan nu a stat doar în pădure, ci s-a ascuns și la diferite persoane din comunele Barlea, Lujerdiu, Pâglișa, Dăbâca, Borșa, Bădești, Satu Lung, Luna de Jos. S-au remarcat în această acțiune: Petru Rus, din comuna Barlea; Vasile Biriș și Ioan Julian zis Nucu, din Lujerdiu; Nastasia Chetan zisă Tataia, din comuna Pâglișa, rudă cu călugărul Andrei Biriș, care l-a și dus acolo pe Cutcan; Maria Mesetean și Simion Cristoltean, din comuna Dăbâca; Simion Stuparu, din comuna Borșa; preotul “demisionat” Vasile Gherman, din comuna Bădești; Ioan Pop al lui Iorban, din Satu Lung; Gheorghe Farcaș, din comuna Luna de Jos. În tot acest timp, Cutcan a oficiat slujbe greco-catolice clandestine⁵¹.

Eusebiu Cutcan a făcut parte din categoria destul de largă a clericilor și laicilor greco-catolici care, după reținerea ierarhiei Bisericii Greco-Catolice, în toamna anului 1948, au încercat să asigure supraviețuirea în catacombe a bisericii lor. După cum am menționat deja, în perioada în care s-a aflat în clandestinitate preotul Cutcan a oficiat slujbe pentru credincioșii uniți. De altfel, Cutcan era într-o rețea clandestină greco-catolică. El s-a întâlnit cu preotul profesor Simion Kisu, din orașul Cluj, care i-a povestit încercările prin care a trecut cu ocazia arestării de la Oradea, dar și cu preotul Nicolae Pura – în acel moment ascuns la mănăstirea de călugărițe din Jucu –, care îl substituia în mod clandestin pe episcopul locului (Iuliu Hossu), internat de autorități. Pura i-a dat lui Cutcan misiunea de a face retractările preoților greco-catolici trecuți la ortodoxie. Eusebiu Cutcan a reușit, împreună cu călugărul Andrei Biriș, revenirea la greco-catolicism a preotului Sabău, din comuna Luna de Jos, și a preotului Mihai Blaga, din comuna Lujerdiu. Prin intermediul lui Andrei Biriș, în august 1949, Cutcan a luat cunoștință de mai multe circulare ale Bisericii Catolice privind rezistența greco-catolică. În anul 1950, cu ajutorul fostei călugărițe Eronima (sau Erenima) Moldovean, din Cluj, Eusebiu Cutcan a întreținut corespondența cu preotul Emil Riti, din același oraș. Din august până în noiembrie 1950, Cutcan a primit de la Riti haine și bani (totalizând 15.000 de lei, care veneau de la Vatican, prin legația Elveției), o parte din aceștia fiind dați unora dintre gazdele sale. Preotul Aurel Viman i-a adus în această perioadă diferite cărți. Tiberiu Martian,

⁵⁰ *Ibidem*, ds. 26/1950, f. 29.

⁵¹ *Ibidem*, ds. 28/1950, f. 282-283. Vezi și L. Malița, O. Pecican, *op. cit.*, p. 40; V. Naumescu și G. Năsui, *op. cit.*, p. 4.

din comuna Dăbâca, absolvent de Teologie, îi oferea informații de la posturile de radio BBC și Vocea Americii⁵².

Legătura lui Eusebiu Cutcan cu preotul greco-catolic Emil Riti s-a dovedit foarte importantă. Acesta din urmă fusese hirotonit în clandestinitate, în mai 1949, de către arhiepiscopul romano-catolic de București, Alexandru Teodor Cisar. Nefiind cunoscut de autoritățile comuniste, Riti a fost implicat în rețeaua prin care Nunțiatura Vaticanului menținea legăturile cu preoții și credincioșii greco-catolici netrecuți la ortodoxie. Riti transmitea preoților greco-catolici din Dieceza Cluj-Gherla banii trimiși de Nunțiatură; făcea oficiul de curier între Nunțiatură și Vicariatul clandestin de Cluj; strângea și aduna informații din zona Clujului. Printre altele, el a transmis că în munți existau grupuri de partizani, printre ei aflându-se și preoți greco-catolici, dând ca exemplu pe Eusebiu Cutcan; el a menționat că trupele din Dej au acționat în pădurile din zona Gherla împotriva luptătorilor anticomuniști. Alte sarcini ale lui Riti includeau susținerea moralului preoților și credincioșilor greco-catolici; căutarea de venituri interne care să asigure continuarea activității clandestine, dat fiind că la începutul anului 1950 se anticipa că Nunțiatura avea să fie forțată de guvernul de la București să părăsească România⁵³.

***

Eusebiu Cutcan a fost prins de Miliția raionului Gherla în noaptea de 22-23 decembrie 1950, la domiciliul lui Simion Cristoltean, din comuna Dăbâca, asupra lui găsindu-se armament: un pistol de buzunar marca Sauier, calibrul 7,65 mm, și o armă militară retezată, pe care a declarat că le primise de la diferiți localnici. De asemenea, Miliția a mai găsit la percheziție un număr de scrisori, despre care nu avem cunoștință ce conțineau⁵⁴. Cutcan a fost anchetat imediat după capturare, iar după câteva ore a fost predat Biroului de Securitate Gherla. Printre altele, el a declarat că nu se mai întâlnise cu Simion Chezan zis Moșuțu, Ioan Budu din Taga și Vasile Pop din iunie 1949, neștiind nimic despre ei. De asemenea, nu mai știa nimic despre Liviu Pop și Nicolae Pop⁵⁵.

În timpul interogatoriilor, preotul Eusebiu Cutcan a fost maltratată⁵⁶. Un episod petrecut la sediul Securității din Dej, din ordinul maiorului Briceag, în primele zile după arestare, nu l-a putut uita: “Am fost dezbrăcat și pus pe o masă. Apoi au adus un colac de sârmă ghimpată cu care m-au legat de masă. Ghimpii mi-au intrat în carne în întregime. Nu s-au mulțumit cu atât. Din când în când mă zmuceau de mâini și de picioare sau mă răsuceau pentru ca sârma să intre în mine și în locurile în care până atunci nu intrase”. Urmele cicatricelor se mai vedeau pe trupul său după 40 de

⁵² ANIC, fond CC al PCR-Cancelarie, ds. 94/1951, f. 9, 13-14, 19; DJAN Cluj, fond Inspectoratul de Poliție Cluj, ds. 28/1950, f. 281-283. Vezi și L. Malița, O. Pecican, *op. cit.*, p. 40, V. Naumescu și G. Năsui, *op. cit.*, p. 4.

⁵³ ANIC, fond CC al PCR-Cancelarie, ds. 94/1951, f. 7-9, 18.

⁵⁴ DJAN Cluj, fond Inspectoratul de Poliție Cluj, ds. 28/1950, f. 281, 283-284; ANIC, fond CC al PCR-Cancelarie, ds. 94/1951, f. 9, 13.

⁵⁵ DJAN Cluj, fond Inspectoratul de Poliție Cluj, ds. 28/1950, f. 281-284.

⁵⁶ V. Naumescu și G. Năsui, *op. cit.*, p. 4.

ani de la cumplita experiență⁵⁷. De alte bătăi dure a avut parte la Cluj, “eroul” lor fiind locotenentul major Biener (apare și ca Beiner)⁵⁸.

După încheierea anchetei liderului de partizani, a urmat procesul la Tribunalul din Cluj. Eusebiu Cutcan a fost condamnat la 15 ani închisoare, din care a făcut 14, între 1950 și 1964, la Aiud, Sighet, Baia Sprie etc. Perioada a fost cumplită, însemnând umilinte nesfârșite și înfometare (ajunsesse la un moment dat la 36 de kg)⁵⁹.

6. Concluzii

În centrul Transilvaniei, rezistența armată anticomunistă s-a manifestat îndeosebi la sfârșitul anilor '40-începutul anilor '50 ai secolului trecut. Cauzele au fost parțial asemănătoare cu cele din alte zone ale României, adică represiunea pe criterii politice și sociale. Acestea li s-a adăugat persecutarea greco-catolicilor, a căror biserică a fost desființată de regimul comunist, în colaborare cu ierarhia ortodoxă, la sfârșitul anului 1948.

Între organizațiile de rezistență care au ființat în centrul Transilvaniei s-a numărat și cea cunoscută sub numele “Partizanii Regelui Mihai – Armata Secretă”/“Partizanii Majestății Sale Regele Mihai I” sau “Garda Albă”/“Armata Albă”. Constituită în anul 1948, la Cluj, din inițiativa lui Alexandru (sau Vasile) Suci, Gheorghe Mureșan și Lazăr Bondor, organizația s-a extins în localitățile din jur, de la Turda până la Gherla, inclusiv în sate. Inițiatorii își propuneau să lupte împotriva regimului comunist și pentru readucerea regelui în fruntea țării. Cei mai mulți dintre membrii formațiunii – aceasta a ajuns să numere 150 de oameni – erau țărani, dar nu au lipsit nici muncitorii, meseriașii, mica burghezie, militarii activi sau deblocați, toți depunând un jurământ în momentul recrutării. Anihilarea grupării s-a produs în primăvara anului 1949 ca urmare a trădării. Mai multe loturi cu arestați au fost judecate de Tribunalul Militar Cluj, condamnații ajungând în Gulagul românesc.

Dar nu toți membrii “PRMAS” au fost reținuți în primăvara anului 1949. Unii dintre ei, în special din sate, s-au refugiat în păduri și au constituit grupuri de rezistență armată. Așa s-a întâmplat în Fizeșu Gherlii, componenții acestui grup ripostând cu armele când erau în pericol. Însă poliția politică a intervenit cu sălbăticie, pentru intimidarea fugarilor și a populației recurgând inclusiv la execuții fără judecată. Tot din foști membri ai “PRMAS”, din localitățile Aluniș, Vale, Silivaș și Săcălaia, s-a constituit un grup în jurul preotului greco-catolic Eusebiu Cutcan. Acest grup s-a declarat chiar continuator al “PRMAS” și s-a implicat în acțiuni justițiare împotriva activiștilor de partid prea zeloși în satele din zonă. Nu au lipsit nici ciocnirile cu Securitatea. În paralel cu acțiunile de rezistență armată, preotul

⁵⁷ Mărturia lui Eusebiu Cutcan, în D. Curean, *Credința în Dumnezeu*, p. 14; Idem, *După 40 de ani*, p. 9.

⁵⁸ *Ibidem*. Biener a emigrat ulterior în Israel, într-o zonă unde erau foarte mulți refugiați din România. Se spune că într-o zi a fost găsit înjunghiat pe stradă. Probabil fusese recunoscut de unii din conaționali săi pe care îi maltratase pe când lucra în Securitatea română (*Ibidem*).

⁵⁹ V. Naumescu și G. Năsui, *op. cit.*, p. 4; D. Curean, *La morgă te așteptau șobolanii...*, “Nu”, 67, 3-10 martie 1992, p. 12.

Eusebiu Cutcan a fost implicat și în rețeaua inițiată de greco-catolici pentru asigurarea supraviețuirii în catacombe a bisericii lor: ținerea de slujbe clandestine, misiunea de a obține retractările unor preoți trecuți la ortodoxie, legăturile cu ierarhia clandestină etc. E. Cutcan a fost însă prins la sfârșitul anului 1950, trecut prin teribilele anchete al Securității, judecat, condamnat și aruncat în temnițele comuniste până la decretele de grațiere de la începutul anilor '60 ai secolului trecut.

The Anti-Communist Armed Resistance and the Greek-Catholic Resistance in the Middle of Transylvania. The Organization “Partisans of King Michael – The Secret Army” (1948-1950)

Abstract

In the middle of Transylvania the anti-communist armed resistance was active mainly at the end of the forties and the beginning of the fifties of the past century. The causes were partially similar to those from different areas of Romania, namely the repression based on political and social criteria. The persecution of the Greek-Catholics added to these causes. The Greek-Catholic church had been suppressed at the end of 1948 by the communist regime in cooperation with the Orthodox hierarchy.

Among the resistance organizations functioning in the middle of Transylvania it was also the one known as “The Partisans of King Michael – The Secret Army”/ “The Partisans of His Majesty King Michael I” or “The White Guard”/“The White Army”. It was established in 1948, in Cluj, at the initiative of Alexandru (or Vasile) Suciu, Gheoghe Mureșan and Lazăr Bondor and it spread itself in the surrounding localities, from Turda to Gherla, including in the villages. The initiators intended to fight against the communist regime and for the restauration of the King. Most of the members of this organization, which numbered 150 people, were peasants, but we may also find workers, artisans, members of the middle class, militaries in service. All of them pledged an oath when they were recruited. The annihilation of the organization happened in the spring of 1949 as a result of treason. Several groups of arrested people were judged by the Military Court of Cluj and sentenced to the Romanian gulag.

But not all members of the “PKMSA” were arrested in the spring of 1949. Some of them, mainly from the villages, take refuge in the woods and established groups of armed resistance. This was the case of in Fizeșu Gherlii where the members of the group used weapons to protect themselves. But the political police intervened brutally and proceeded to executions with out a prior trial in order to intimidate the fugitives and the people. All the former members of “PKMSA” from Aluniș, Vale, Silivaș and Săcălaia gathered themselves in a group led by the Greek-Catholic priest Eusebiu Cutcan. This group proclaimed itself the successor of “PKMSA” and participated in redeeming actions against the over eager party activists in the surrounding villages. Even few altercations with the Security took place. In the same time the priest Eusebiu Cutcan was involve in the actions initiated by the Greek-Catholics in order to ensure the surviving of their church in the catacombs: clandestine divine service, the mission to make the priest changed to Orthodoxy to retract, the connections to clandestine hierarchy etc.

E. Cutcan was caught at 1950 and submitted to the terrible investigations by the Security, judged, convicted and thrown in the communist prisons until the pardoning decrees from the sixties of the last century.